

Jordan Peterson – Pridigar možatega sebičja (prvi del) [➔ VČLANI SE](#) ali [PRIJAVI SE](#)

Jordan Peterson, kanadski klinični psiholog, čigar predavanja, govori in diskusije o kulturnih temah dosejajo milijone ogledov na portalu Youtube, je trenutno najbolj razvpit pripadnik »intelektualnega temačnega omrežja«. Nekdaj neznanemu psihologu, ki ga je medmrežje čez noč razpelo med svetovno slavo in notoričnost, stojijo ob strani milijarde predanih oboževalcev, patronov in spletnih komentatorjev, ki ga proglašajo za preroka, genija, heroja, svetnika in titana, za najsrčnejšega borca proti politični korektnosti, neustrašnega branilca svobode govora in »najvplivnejšega intelektualca v Zahodnem svetu«. Čeprav so nekatere oznake zelo pretenciozne, je nekaj gotovo, Jordan Peterson je preveč vpliven oblikovalec javnega mnenja, da bi ga smeli na lahko odmisлити. Nenazadnje mnogi pričajo o osebnih čudežih, kako jim je Jordan Peterson rešil in spremenil življenje, ko jim je v brezdanjo močvaro nihilizma in eksistencialnega obupa spustil odrešilno lestev štiridesetih pravil, ki jo je v takojšnji mednarodni uspešnici obtesal na apostolsko število.

12 pravil za življenje: protistrup za kaos se trži kot psihološki priročnik za samopomoč, a se, onkraj oglaševanega, odkrito spogleduje s filozofskimi, zgodovinskimi, političnimi in religijskimi tematikami. Pravila so načeloma namenjena vsakomur, čigar »duša [je] večno lačna junaštva pristne Biti«. A izstradane duše, na katere implicitno meri in ki so se prepoznale ter pustile nagovoriti, so moški, ki se počutijo osamljeni, razočarani ali izdani v ljubezni, nerazumljeni, nesprejeti, družbeno dislocirani, zaničevani, nenehno zavračani s strani uspešnejših žensk, a ne vedoč, zakaj, zmedeni, izgubljeni v kaosu sodobnega sveta, moralno tavajoči brez pravega smisla v življenju in brez očetovske figure. To prazno mesto zapolni psiholog Peterson, ko z globokim glasom Očeta veli izgubljenim sinovom, naj prevzamejo odgovornost zase, začnejo z majhnimi koraki, pospravijo svojo sobo, naj se znebijo

slabe družbe, držijo pokončno, govorijo po resnici, naj si postavijo cilje in upoštevajo podobne življenjske modrosti, ki smo jih že odrasli poslušali od svojih očetov oziroma »očetovskih figur«, to funkcijo pa odlično marsikdaj odlično opravijo tudi naše matere, babice, sestre, prijatelji ali učitelji. Toda Peterson ni toliko učitelj, kolikor je pridigar, in povrh tega izredno konservativen.

Že bežen pregled avtorjev, na katerih ideje se oslanja, razodeva idejno ogrodje, ki daje slutiti na konzervativno in reakcionarno atmosfero svetovnega nazora. Med deli oziroma pisatelji, ki so poglavitno konstituirali njegov *weltanschauung*, izstopajo, poleg *Svetega pisma*, Miltonov *Izgubljeni raj*, Goethejev *Faust*, Dantejev *Pekel*, Dostojevski, Nietzsche, Eliade in Jung. Medtem ko so prvi trije avtorji konsolidirali srednjeveški krščanski mit boja dobrega in zla, so zadnji trije misleci, namenoma ali ne, prispevali v mitski korpus nacizma oziroma fašizma. Peterson, ki so ga nekoč »sanje [...] postavile v središče same Biti«, oživlja mit boja kaosa in reda, ki kljub omilitvi z daoistično dialektiko toleriranja nasprotij enoznačno prerašča v boj dobrega in zla.

Kako feminizem uničuje družbeni red?

Kaos predstavlja Petersonu ženske: »Kaos je mater, izvor, vir, mati«, je »večna ženska«, ženska kot »Narava«, kaos je, ko moški »dobi košarico«, ko razpade njegov zakon, ko izgubi službo. Kaos je neznano. Red je, nasprotno, tisto znano. Red je »Bog Oče, večni sodnik, knjigovodja ter delivec nagrad in kazni.« Red je »raj, . . . primeren za bivanje, kača pa igra vlogo kaosa«. Peterson potisne ženske v nedvomno nevhvaležno vlogo v tem pradavnem binarnem sistemu in jih, kakor Bog zapeljivo kačo, prekolne na prekleto življenje: »ženske delajo moške negotove vase že od začetka časa . . . tako, da jih zavračajo« in »sramotijo, če ne prevzemajo odgovornosti«. Ženska, ta nesrečna alegorija kaosa, je »medvedka, povsem predana svojim mladičem, ki vas zaznamuje kot morebitnega plenilca in vas raztrga na kose«.

Peterson podkrepljuje svoje fikcije s sporno jungovsko teorijo arhetipov, po kateri naj bi nam arhetipi, ki se pojavljajo v starih mitih, zgodbah in svetih spisih, govorili nekaj bistvenega o psihološkem razvoju človeštva, natančneje o kolektivnem nezavednem, ki bi se naj dedovalo in bilo skupno vsem pripadnikom človeške vrste. Arhetipi nam, domnevno, torej razodevajo samo človeško naravo.

Ker so v zgodovini kaos pogosto povezovali z ženskostjo (Tiamat, Pandora), red pa z moškostjo (vrhovni bogovi), jungovec meni, da je to zato, ker so moški po osebnosti bližje redu, znanemu, ženske pa so bolj kaotične, nepredvidljive, neznane. Toda zakaj so stare družbe povezovali red z moškostjo, kaos pa z ženskostjo? Peterson se ne vpraša, *komu* so ženske bolj neznane kakor moški, *za koga* so bolj nepredvidljive. Ja, za moškega vendar, in v patriarhalnih družbah, kjer je veljala patriarhalna miselnost, kjer so kraljevali moški, je čisto jasno, da bodo miti zvečine izražali patriarhalno pojmovanje sveta. (Prve ideje enakopravnosti moškega in ženske se pojavijo na Zahodu šele v Stari Grčiji, razvijejo pa šele v obdobju poznega razsvetljenstva.)

Peterson naslovi legitimno vprašanje duševnih posledic, ki jih v delokrogih radikalno feminističnega aktivizma utrpijo nedolžni mlajši moški na ameriških, kanadskih in angleških kampusih. Ker mladeniči kot moški »veljajo za privilegirane koristnike patriarhata, se zdijo njihovi dosežki nezasluzeni. Kot morebitni pripadniki kulture posilstva so spolno sumljivi. Zaradi svojih ambicij so plenilci planeta. Niso dobrodošli.« Zagotovo je smiselno nasloviti relevantne kritike na teorijo radikalnega feminizma, ki vidi izvir vse družbene nepravilnosti v vseprisotnem in vseprežemajočem patriarhatu, kot tudi na ekstremnejše aspekte, kakršen je SCUM-manifest, ki poziva k »eliminaciji moškega spola«. A Peterson gre v zavračanju feminističnih prizadevanj do točke, da kratko malo zanika, da bi bila družba kakorkoli patriarhalno organizirana in, kar je še bolj nezaslišano, ne le, da to ne velja za sedanost, ampak da naj tudi v preteklosti ne bi bilo »patriarhalnega zatiranja«. S pretencioznim zamahom »svetlobnega peresa« odpravi pisec priročnika za samopomoč stoletja feministične teorije in neizmerljive volumne socioloških, zgodovinskih, antropoloških in drugih znanstvenih študij in evidenc, ki jasno in obsežno in nedvoumno dokumentirajo obstoj patriarhalnih struktur in razmerij, katerih ostanki so se trdovratno ohranili vse do danes. Avtor namesto tega velikodušno ponudi »alternativno teorijo«, da je bilo »tako imenovano patriarhalno zatiranje bolj nepopoln kolektivni poskus moških in žensk, ki je potekal tisočletja, da bi drug drugega osvobodili pomanjkanja, bolezni in garanja«. Brez skrbi, velikopotezni teoretik podkrepi svojo »alternativno teorijo« tako, da ob newagevski eksegezi starodavnih mitov in biblijskih zgodb priključuje anekdoto o indijskem izumitelju poceni tamponov. Najbrž misli, da je to, da je nekoč neki moški naredil nekaj dobrega za ženske, nekakšen dokaz, da patriarhalno zatiranje ni nikdar obstajalo. Če sprejmemo prepričanje – zame, za sodobno humanistiko in družboslovje bizarno, za številne njegove bralce pač ne –, da patriarhalno zatiranje sploh ne obstaja, potem hitro pridemo do sklepa, da so vsa prizadevanja za enakopravnost žensk nepomembna, škodljiva ali pa kar perniciozna. Za moške . . . in tudi za ženske, a najbolj za moške, za zavrjnene, negotove, osramočene, seksualno frustrirane mizogine moške, tako imenovane »incele« (neprostovoljne celibaterje), ki se na svojih morilskih pohodih surovo

maščujejo nad ženskim spolom, nad Bogom, nad samo »Bitjo«. Da bi preprečil tovrstno nasilje moških nad ženskami in zagotovil red, kanadski psiholog predlaga »vsiljeno monogamijo«, ne meneč se za temeljno človekovo pravico do konsenzualne izbire spolnega partnerja kot tudi za dejstvo, da monogamnost ne preprečuje nasilja nad ženskami.

Jordan Peterson, ki za družbeno neprilagojenost in psihične težave vseh teh ljubezni in seksa izstradanih moških duš krivi dosežke in prizadevanja feminizma, je čuvar patriarhata. Njegov protistrup za kaos je smrtonosen strup za ženske.

Narava brez kulture

Prva večja težava Petersonovega sklepanja, da nam mitski arhetipi razkrivajo nespremenljive lastnosti človeške narave, je ta, da je možno vsako historično dejstvo napraviti za nespremenljivo lastnost človeške narave: suženjstvo, kanibalizem, plemenski spopadi, morjenje premagancev, patricid, infanticid, fizične in spolne zlorabe otrok, posilstva in incest so bili nekdanj vsakodnevna družbena realnost naših prednikov in njihovi miti to resničnost izdatno odslikavajo. Prve strani starogrške kozmogonije in teogonije pripovedujejo o vsem tem: Uran je vsako noč posiljeval Gajo, ji zaplodil otroke in jih s sovraštvom zapiral v njeno drobovje, vse dokler se mu ni uprl sin Kronos, ki je kastriral tiranskega očeta in z osvobojeno sestro Reo spočel nov zarod. Kronos, nič manj krut od svojega predhodnika, je požrl vse svoje otroke razen Zeusa, ki mu je s pomočjo matere in babice uspelo pobegniti. Zevs je preliščil očeta Kronosa, mu razparal trebuh, nato pa rešil sorojence. S svojo sestro Hero je spočel Olimpijce ter po seriji nadčloveških vojn s starimi in pošastnimi silami kaosa (titanomahija, gigantomahija, tifonomahija) uredil »kozmos«, kar pomeni dobesedno »tisto, kar je urejeno«. In to so zgolj začetki sveta.

Od Prometeja do Filomele, od Evrope do Apolona bomo našli dokaze o najokrutnejših potezah človeške narave. Vendar iz tega ne sledi, da so te poteze nespremenljive, da jih ni mogoče sublimirati ali da jih moramo sprejeti kot naravno danost. Če sta bila pred tisočletji posilstvo in infanticid nekaj precej običajnega (kot je to pri številnih živalskih vrstah, tudi nekaterih primatih), je danes to odklon od norme. Razlog za spremembo in pacifikacijo človeštva pripisujejo sodobne antropološke znanosti človeški kulturi. Družbeno-politična organizacija življenja, predvsem v obliki moderne države, ki ima monopol nad uporabo nasilja, je omejila izvajanje nasilja pri posameznikih, saj je izključevala – tudi iz genskega bazena – pretirano agresivne posameznike. Zato znanstvena študija pod vodstvom evlucijskega psihologa Joséja María Gómeza sklene, da »kultura v ljudeh modulira filogenetsko podedovano smrtonosno nasilje«.

Peterson ne razume vloge in pomena kulture v razvoju človeštva in posameznika, saj zagovarja nekakšen brucovski biološki darvinizem: »Smo čredne živali, tovorna živinčeta,« pogrebno resno zapiše v uvodu in v prvem poglavju izmikaje zaključni priliko o jastogu: »Dominantni samec s svojo pokončno in samozavestno držo ne dobi samo vrhunske nepremičnine in najlažjega dostopa do lovišč. Dobi tudi vsa dekleta. Zato se neprimerljivo splača biti uspešen. Če si jastog. In samec.«

Mravlje in kapitalizem

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je mirmekolog Edward O. Wilson (*Sociobiology: The New Synthesis*, 1975) utemeljeval, da je človeka in človeško skupnost najbolje razumeti na način, kot obravnavamo druge živalske vrste, še posebej mravlje, biologistično. Disciplina, ki jo je začrtal, se imenuje sociobiologija, ta pa v osnovni in spremenjenih variacijah zatrjuje, da je vso človeško »obnašanje« v celoti ali vsaj v največji meri biološko ali, ožje, genetsko (Richard Dawkins – *Sebični gen*, 1976) determinirano in posledica naravne selekcije. Danes je sociobiologija ostro kritizirana, saj popolnoma zanemari vlogo kulture in učenja, neustrezno obravnava vse vedenjske značilnosti in lastnosti kot posledice biološke adaptacije ter temelji na nedokazanih spekulativnih hipotezah. Zlasti redukcionistične sociobiološke teorije, ki človeka in njegovo psiho biologizirajo tako, da ga nekritično primerjajo z njemu oddaljenimi živalskimi vrstami (kot Wilson z mravljami), so ovržene, zastarele, neznanstvene.

Pri Petersonu, ne da bi se zavedal »teoretskega nereda«, v katerem je disciplina, katere presežene metode posnema, se na mestu mravelj preprosto pojavijo jastogi, ko nas poljudno prepričuje, kako je človek po naravi hierarhično dominanten: »Ljudje imajo radi oblast, tako kot imajo jastogi radi oblast«. Dovolj, z gotovostjo smemo zaključiti, da je reklamni napis na platnici knjige, da »12 pravil za življenje razbija moderne puhle predstave o znanosti ... in človeški naravi,« neresničen – prav nasprotno, avtor promovira puhle ideje zastarele sociobiologije in neutemeljene predstave o človeški naravi.

To, da so jastogi dominantni, je povsem nerelevantno za premislek o tem, kakšni smo ljudje, saj nas loči ne le stotine milijonov let biološke evolucije, ki je opremila človeka z razvitimi možgani, psihičnim svetom ter sposobnostmi, ki ne obstajajo nikjer drugje v živalskem kraljestvu, temveč tudi 50.000 let kulturne evolucije. Tudi če sprejmemo, da smo ljudje instinktivno, po naravi nagnjeni k vzpostavljanju dominantnih hierarhij, iz tega nikakor ne sledi, da je prav, da to počnemo, da moramo to početi ali da se ne moremo upreti »barbarskim nagonom«. Kultura (vseskozi govorimo o kulturi v antropološkem smislu) in razvitost človeških možganov nam kot vrsti in kot posamezniku omogočata preseganje naravno danih potencialnosti in snovanje takšnih načinov družbenega življenja, ki ne pristajajo na Petersonovo, kot pravi sam, »surovo načelo neenake distribucije«. Ta izmišljeni zakon, ki bo »velja povsod, kjer se zahteva ustvarjalna produkcija« in po katerem »zmagovalec pobere vse«, služi avtorju za upravičevanje, da je naravno nujno in zatorej tudi edino prav, da »ima zgornji 1 odstotek toliko bogastva kot spodnjih 50 odstotkov skupaj«. S tem postane njegovo delo neposredna apologetika kapitalizma in njegove bede, ki jo žanjejo »spodnji odstotki« človeštva.

Za Petersona, na katerega je razvidno vplivalo Nietzschejevo sovraštvo do socializma in zavračanje sočutja, smemo reči enako, kot je György Lukács bistrovno dejal za Nietzschejev zagovor ideje, da je tekmovanje za moč temeljni princip sveta – s tem je zgolj »mitiziral kapitalistično konkurenco«. Da živimo v družbi, katere osnovni princip je brezobzirno tekmovanje med posamezniki (kapitalizem), ne pomeni, da ni možna drugačna organizacija družbe; nenazadnje nam možnosti v zgodovini obstoječe alternative kažejo tudi antropološka spoznanja (cf. David Graeber, *Fragmenti anarhistične antropologije*). Omeniti pa velja, da je že samo sklicevanje na naravo kot vodnico našega moralnega in političnega delovanja – kar je priljubljena taktika religijskih apologetov od teološke zore naprej – argumentativna zmeta. Če namesto jastogov vzamemo mravlje, se da na enak način zagovarjati tudi matriarhalno monarhijo.

Veliki hierarh

Peterson trdi, da narava »ni statična izbiralka«, toda »hierarhija dominantnosti« je »skoraj večni vidik okolja«. Obenem se zaveda, da je »[d]no hierarhije dominantnosti ... grozen, nevaren kraj« in da tisti na dnu bolehajo, zbolijo in trpijo bolj ter umirajo prej kot tisti na vrhu hierarhije. Ker je zanj ta hierarhični sistem naravna danost in zato praktično nespremenljiv, ker kulturo reducira na naravo (»Zelo malo stvari je naravnejših kot kultura«), je njegov nasvet mlademu adolescentu, naj preneha z iskanjem krivice v naravi in se, otrdel, povzpne po družbeni lestvici: »Stopite naprej, da prevzamete svoj prostor v hierarhiji dominantnosti in zasedete svoje ozemlje«.

A kaj se zgodi s širšo sliko, če sledimo Petersonovemu nasvetu? Nastopi težava, paradoks pravzaprav, saj vsakdo, ki prevzame svoj prostor v hierarhiji dominantnosti in zasede svoje ozemlje, nujno prevzame prostor in zasede ozemlje nekoga drugega. Če ste zadnji v hierarhično urejeni skupini in se povzpnete iz zadnjega na predzadnje mesto, potem ste tistega pred vami izpodrinili na zadnje mesto. Izboljšali ste položaj zase, a ga poslabšali za nekoga drugega, ki bo, sledeč Petersonovemu predlogu, poskušal storiti enako in tako naprej *ad infinitum*. A več kot nas bo upoštevalo psihologovo idejo »primernega življenja« – tekmovalnosti, egoizma in vzpenjanja po »hierarhiji dominantnosti« –, bližje bomo ustvaritvi grozljivega »naravnega stanja«, neusmiljeni vojni vsakogar proti vsem, kjer bo, če si sposodimo slavne besede Thomasa Hobbesa, »človekovo življenje samotarsko, revno, grdo, kruto in kratko.« Petersonova uvodoma dana obljuba, »[č]e bomo vsi živeli primerno, bomo kolektivno uspevali«, je tako v najboljšem primeru prazna, v najslabšem pa pogubna, tako za skupnost kot za posameznike in posameznice v njej. Zato je izdaja knjige, ki je v globokem nasprotju z etosom krščanske ljubezni in sočutja, vsekakor zelo nenavadna odločitev za založbo *Družina*, ki se oglašuje, da »v duhu katoliškega nauka nagovarja vse ljudi dobre volje in gradi svet pravičnosti, medsebojnega razumevanja in spoštovanja.«

Jordan Peterson ni privedel nebrzdanega individualizma do paroksizma, kar bi morda lahko trdili za Ayn Rand in druge zavržene propertarce, ki se navdihujejo pri Murrayu Rothbardu, zagovorniku pravice posameznikov do preprodaje lastnih otrok kot blaga na ekonomskem trgu. Prav tako ni Peterson edini konservativec, ki nasprotuje emancipaciji žensk, tako da zanika obstoj patriarhalnega izkoriščanja. Toda ta karizmatična osebnost ustvarja nekaj hujšega, bolj zavratnega, prerokuje »politični mit«, ki ga sprejemajo lačne množice, sanja veliko pripoved o pritajenem, latentno vselej grozečem propadu Zahoda in ob tem tragično spregleda resnični vzrok duhovnega stradeža, ki spodjeda človeško dušo. Vzrok, za katerega se zakolne, da ga bo uničil, najde tam, kjer ga ni, tam, kjer se edino zarisuje horizont možne rešitve, in tako gasi požar s kerozinom.

Lažnim prerokbam, politični mitopoetiki in nevarnostih tega podvzetja bomo namenili razmislek v drugem delu kritike Jordana Petersona, ki bo objavljen naslednji mesec.

- 7. 6. 2018 ob 08.01
- 24036 znakov ~ 13 minut
- 0 prijubljenih
- 0 komentarjev
- 0 izmenjav

AVTOR/ICA
Rok Plavčak
[8 člankov](#)

☆ SPREMLJAJ

RUBRIKA

Rubrika **Refleksija** je namenjena poglobljenim razmislekem o kulturi in družbi.
[167 člankov](#)

☆ SPREMLJAJ

ZNAČKE

Jordan Peterson

Nič vas
ne stane,
da ste
dobrodelni.

Podatki o davčnem zavezcancu:

Ime oz. naziv upravičenca
Naselje, ulica, hišna številka
Poštna številka, ime pošte
Davčna številka
Pristojni finančni urad, izpost

ZAHTEVA za namenitev dela
dohodnine za donacije*

Beletrina, zavod za založniško d
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Davčna številka
Odstotek (%)
0,5

* Vsi davčni zavezcanci imate možnost odločanja o svoji dohodnini. **Do 0,5 odstotka** lahko namenite eni izmed organizacij iz seznama upravičencev do donacije dohodnine.

Natisni zahtevek

Več na: <http://www.dobrodelen.si>